

OLIV TA'LIM MUASSASASI PROFESSOR-O'QITUVCHILAR ILMIY VA KASBIY FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASHDA REYTING TIZIMIDAN FOYDALANISH

Toxirov Bobirjon Baxtiyorjon o'g'li

Andijon Davlat Universiteti 2-kurs magistranti

E-mail: tokhirovbob@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasasi professor-o'qituvchilar ilmiy va kasbiy faoliyati sifatini baholashda reyting tizimidan foydalanish bo'yichayechimlarni o'z ichiga oladi, bu borada Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi tomonidan amalga oshirilayotgan muayyan ishlar va Universitetning professor-o'qituvchilari, fakultetlari va kafedralarining kasbiy faoliyati sifatini reyting baholash kontseptual modelni ishlab chiqish va uni amalga oshirishning tegishli texnologiyasini ishlab chiqish juda muhim.

Kalit so'zlar: Universitet, institut, talabalar, ta'lim, ta'lim sifati, professor-o'qituvchilar, modellar, loyiha, reyting tizimi, monitoring qilish, ko'rsatgich.

Universitet professor-o'qituvchilari, fakultetlari va kafedralarining kasbiy faoliyati sifatini reyting baholash kontseptual modelni ishlab chiqish va uni amalga oshirishning tegishli texnologiyasini yaratishni nazarda tutadi. Professor-o'qituvchilar, kafedralar, fakultetlarning reytingini tuzish texnologiyasi - bu baholash sub'ektlarining algoritmik, takrorlanadigan, yuqori tejamkor, tuzatish (tuzatish) imkoniyatini ta'minlaydigan baholash maqsadlariga erishishga qaratilgan harakatlari tizimi. takomillashtirish va o'qituvchilar faoliyati sifatini muntazam ravishda yaxshilashga yordam beradi. Baholash tizimini qurish jarayonini texnologiyalashtirish uning shakllari, usullari va usullarini standartlashtirish orqali inson va moddiy resurslarning narxini pasaytirish va boshqaruv va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Universitet professor-o'qituvchilarining kasbiy faoliyati sifatini reyting baholash texnologiyasini ishlab chiqishda biz ushbu talablarga amal qildik. Reyting tizimini yaratishga texnologik yondashuv uni bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan ketma-ket bajariladigan harakatlar (jarayonlar, protseduralar, operatsiyalar) ning texnologik zanjiri sifatida ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi, ularning mohiyati tashkiliy tuzilma va usullarni yaratishga imkon beradi. professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini

adekvat baholash va o'qituvchilarni o'z faoliyati sifatini doimiy ravishda oshirishga rag'batlantirish uchun sharoit yaratish.

Biz taqdim etgan texnologiya pedagogik faoliyatda qo'llaniladigan texnologik ishlanmalarga xos bo'lgan barcha xususiyatlar to'plamiga ega.

Birinchidan, u samaradorlik kabi xususiyatga ega. Biz ushbu texnologiyadan foydalanish samarasiz bo'lgan birorta holatni qayd etmadik. Universitetda professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini baholashning pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq va samarali modelini joriy etishni ta'minlash uchun yuqoridagi jarayon bosqichlari ketma-ketligiga rioya qilish kafolatlanadi.

Ikkinchidan, bu texnologiya takrorlanuvchanligi bilan ajralib turadi. Uni universitetlarda qo'llash tajribasi shuni ko'rsatdiki, u yyetarli darajada universal, qulay, sodda, universitetning ko'lamiga, tashkiliy tuzilishiga, tarmoqqa mansubligiga bog'liq emas va har qanday turdagi ta'lim muassasasida foydalanish mumkin.

Uchinchidan, algoritmik. Texnologiyaning asosini reyting baholash sub'ektlari harakatlarining oldindan belgilangan ketma-ketligi tashkil etadi. Algoritm kuzatilmagan taqdirda, bu kafolatlanmagan natijaga yoki u buzilgan va u yoki bu harakat bajarilmagan baholash jarayoni bosqichiga qaytishga olib keladi.

To'rtinchidan, iqtisod. Baholash yo'naltirilgan va mavjud hisobot tizimiga kiritilgan. Baholash tuzilmasi faqat nazorat harakati mumkin bo'lgan ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi va bu tuzilma doimiy ravishda tahlil qilinadi va minimallashtiriladi. Tizim dastlab yuqori darajadagi avtomatlashtirishga qaratilgan. Va nihoyat, samaradorlikka uni amalga oshirish to'g'risidagi qaror faqat eksperimental tekshirish, reyting tarkibiy qismlari tarkibini eksperimental vositalar bilan aniqlash va ushbu baholash tizimini yaratishga qaratilgan harakatlardan so'ng qabul qilinishi bilan yordam beradi. Ta'lim muassasasi eksperiment ishtirokchilarining tajribasini tahlil qilish orqali mablag'lar, kuch va vaqt uchun keraksiz xarajatlardan qochish imkoniyatiga ega.

Beshinchidan, texnologiyani samarali qo'llashning belgisi va asosiy shartlaridan biri sifatida dizayn qobiliyati. Baholash sub'ektlarining tizimi va harakatlarini modellashtirishda nafaqat qurish ularning ketma-ketligi va mazmuni aniqlanadi, shuningdek, mumkin bo'lgan og'ishlar prognozi amalga oshiriladi, xavflar baholanadi, zarur resurslar va boshqalar.

Oltinchidan, boshqarish qobiliyati. Ushbu texnologiya asosiy boshqaruv funksiyalarini - rejalashtirish, tashkil etish, etakchilik, motivatsiya va nazoratni amalga oshirishni ta'minlaydi.

Universitetda professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatining reyting bahosini tuzishda individual va jamoaviy faoliyatning ko'plab turli shakllari, usullari va usullari qo'llaniladi. Ammo texnologik vositalarning barcha xilma-xilligida reyting

tuzish faoliyati uchun eng ko'p qo'llaniladigan shakllar, usullar va usullarni ajratib ko'rsatish mumkin. O'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini reyting baholashni qurish jarayonining texnologik zanjiridagi harakatlar va operatsiyalar tartibiga mos keladigan ketma-ketlikda ularni nomlaymiz va ko'rib chiqamiz.

1. Pedagogik kadrlar kasbiy faoliyati sifatini reyting baholashning tashkiliy tuzilmasini yaratish. Universitetda o'qituvchilar va kafedralar reytingini tuzishning tashkiliy jihatlari ushbu loyiha uchun kadrlar va moddiy-texnik ta'minot qarorlari bilan bog'liq.

Universitetda professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini baholash bilan bog'liq ishlarni tashkil etish vakolatlarini belgilash. 4-jadvalda ko'rsatilgan dastlabki ikkita hodisani o'z vaqtida ajratish ko'pincha qiyin. Har bir universitet bu masalalarni o'ziga xos tarzda hal qiladi. Ba'zi universitetlarda reyting baholashni qurish bilan bog'liq ishlarni tashkil etish vakolati birinchi navbatda ma'lum bir shaxsga yuklanadi, boshqalarida ishchi guruh tuziladi, uning a'zolaridan biriga tegishli vakolatlar beriladi.

Professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini reyting baholashni qurish va amalga oshirish uchun ishchi guruhni shakllantirish va tashkil etish. Ishchi guruhni tuzishning bir necha variantlari mavjud:

1) o'z-o'zidan, agar u reytingni joriy etish tarafdorlari va faollari tomonidan o'z-o'zidan yaratilgan bo'lsa (pompaviy tashabbus deb ataladi);

2) qasddan, oliy o'quv yurti rahbarlaridan biriga ishchi guruh tuzish bo'yicha maxsus vazifa yuklanganda (yuqoridan tashabbus);

3) o'z-o'zidan - qasddan, ishchi guruhning birinchi a'zolari o'z-o'zidan birlashganda, keyin esa maxsus tashkil etilgan harakatlar (qarshi tashabbus) yordamida to'ldiriladi.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini reyting baholashni qurish bilan bog'liq ishlarni tashkil etish vakolatini haqiqiy vakolatlarga ega bo'lgan universitetning o'quv-uslubiy bo'limi boshlig'iga topshirish maqsadga muvofiqdir. ta'lim jarayoni sifatini oshirishdan bevosita manfaatdordir.

Reytingni baholashni amalga oshiruvchi mutaxassislar faoliyatining mazmunini aniqlash, tarqatish va tasdiqlash. Pedagogik xodimlarning kasbiy faoliyati sifatini baholash uchun ishchi guruh a'zolari tegishli vakolatlarga ega bo'lishi kerak. Ushbu bosqichdagi asosiy g'oyalar manbai professor-o'qituvchilar tarkibi faoliyatini reyting baholash tizimlari faoliyati bo'yicha xorijiy va mahalliy tajribani o'rganish, shuningdek, ta'limda menejment bo'yicha malaka oshirish kurslari va oliy o'quv yurtlarida sifat tizimini yaratishdir.

Olimlar, professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini baholashning reyting tizimlari muvaffaqiyatli faoliyat yuritayotgan oliy o'quv yurtlari vakillari bilan ilmiy-uslubiy aloqalarni yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir. Shu maqsadda ishchi

guruh a'zolarini o'qitishning ilmiy-amaliy konferensiyalar va uslubiy seminarlarda ishtirok etish, sohadagi boshqa oliy o'quv yurtlari tajribasi bilan tanishish, amaliyot o'tash kabi shakllaridan foydalaniladi. Ishchi guruh tarkibida vazifalar belgilab berilgan. quyidagi asosiy professional lavozimlarga muvofiq taqsimlanadi:

- loyiha rahbari (universitetning o'quv-uslubiy bo'limi boshlig'i);
- dizayner (o'quv-uslubiy bo'lim xodimi, ilmiy-tadqiqot institutlari direktori, pedagogik faoliyat sifatini baholash bo'yicha mutaxassis);
- universitetning sifatli xizmati rahbari;
- psixodiagnostik (universitetning psixologik yoki sotsiologik xizmati xodimi);
- ekspert-maslahatchilar (kafedra mudirlari, dekanlar, o'qituvchilar);
- dasturchi (axborotlashtirish bo'limi xodimi, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va ma'lumotlar bazalarini ishlab chiqish bo'yicha mutaxassis);
- birlamchi ma'lumotlarni qayta ishlash operatori.

2. Pedagogik kadrlar kasbiy faoliyati sifatini reyting baholashni axborot-uslubiy va moddiy-texnik ta'minlash. Baholash tizimini yaratish aniq va juda xilma-xil ma'lumotlar, uslubiy, texnik va kadrlar yordamini talab qiladi. Universitetda reytingni baholash tartib-qoidalari baholashga qo'yilgan pulni zudlik bilan qoplash tamoyili bo'yicha to'lanmaydigan qo'shimcha moliyaviy resurslarni jalb qilishni talab qiladigan juda qimmat faoliyat sifatida tasniflanishi kerak. Ta'sir kechiktirilgan harakat xarakteriga ega bo'lib, moddiy bo'lmagan shaklda namoyon bo'ladi, ya'ni professor-o'qituvchilar tarkibini, mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirish, universitetning jamiyatdagi nufuzini oshirish, qo'shimcha xodimlarni jalb qilish. ta'lim muassasasiga o'quvchilar kontingenti va hokazo. Loyihani ishlab chiqish va ayniqsa muvaffaqiyatli amalga oshirish, natijalarni to'plash, qayta ishlash, tahlil qilish, talqin qilish va tarqatish uchun ma'lumotlarni saqlash ofis uskunalari va maxsus dasturiy ta'minotni talab qiladi. Bularning barchasi reyting dasturini ishlab chiqishda hisobga olinishi kerak. Shunday qilib, masalan, tayyorgarlik bosqichida, reytingni baholash uchun blankalarni ishlab chiqarish va ko'paytirish uchun ofis uskunalari (printer, nusxa ko'chirish mashinasi) kerak bo'ladi.

Shunday qilib, ushbu bosqichda tashkil etish uchun barcha zarur resurslar va shart-sharoitlarni hisobga olish va rejalashtirish kerak professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini reyting baholash tartibi. Reytingni baholash maqsadlari, vazifalari, ishtirokchilar soni, muddatlari va shartlariga muvofiq resurs rejasi tuzilsa va reyting baholashni o'tkazish uchun tegishli resurslarni to'plash va to'ldirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar ko'rilsa, bosqich tugallangan hisoblanadi.

3. Universitet xodimlarini professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini baholashning reyting tizimini yaratish ishlariga jalb etish. Professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini reyting baholash modeli, metodologiyasi va texnologiyasini

ishlab chiqish universitet xodimlarini reyting tizimini yaratish ishlariga maksimal darajada jalb qilishni nazarda tutadi.

Birinchi bosqich - universitetdagi o'qituvchi faoliyatini tahlil qilish va uning sifatini baholash mezonlarini ishlab chiqish. Ushbu bosqichda baholashning mazmunli asosi yaratiladi. Kafedralarning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, professor-o'qituvchilar tarkibi faoliyatining aniq turlari va ularning ahamiyati koeffitsientlari aniqlanadi, baholash mezonlari aniqlanadi, usullar, uslublar, vositalar tanlanadi, baholash algoritmi ishlab chiqiladi.

Professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyatini tahlil qilish muayyan oliy o'quv yurti faoliyatining xususiyatlarini chuqurroq tushunishga erishish, o'qituvchi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini u ishlayotgan kafedraga qarab hisobga olish imkonini beradi. Faoliyatlarni tahlil qilish asosida reyting mezonlari ro'yxati va ularning o'ziga xos ko'rsatkichlari ro'yxati shakllantiriladi.

Pedagogik xodimlarning kasbiy faoliyatini reyting baholash mezonlarini shakllantirishning bir necha asosiy yondashuvlari mavjud:

- o'qituvchi faoliyatining maqsadli vazifalari sifatida belgilangan mehnat natijalari tahliliga asoslangan yakuniy natijaga ko'ra;

- tahlilga asoslangan ideal shaxs modeli orqali "psixologik portret", muvaffaqiyatli o'qituvchining xususiyatlarini o'rganish;

- oliy ta'lim muassasasi o'qituvchisining malaka tavsifi va mehnat vazifalarini o'rganish yo'li bilan yoki ilmiy-pedagogik faoliyatni tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlar talablarini tahlil qilish asosida yoxud faoliyatni turli kasb-hunarshunoslik usullari bilan o'rganish yo'li bilan;

- universitetda qabul qilingan professor-o'qituvchilar faoliyati standartlari, kompetensiya modellari, erishilgan faoliyat natijalari asosida;

- o'yin simulyatsiyasi, o'zaro baholash orqali.

Agar natijada professor-o'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini baholash mezonlari ro'yxati shakllansa, bosqich tugallangan deb hisoblanishi mumkin.

Keyingi bosqich - reyting algoritmini ishlab chiqish. Bosqichning mohiyati universitet professor-o'qituvchilari tarkibining sifati to'g'risida diagnostika ma'lumotlarining butun hajmini olish uchun zarur va yetarli bo'lgan reyting tartib-qoidalarini tashkil etish va optimal o'tkazish uchun barcha shart-sharoitlar, resurslar va taklif qilingan harakatlarni hisobga olishdir.

Ushbu bosqichda tayyorgarlik uslubiy ishlarni amalga oshirish muhim, bu reytingda ishtirok etuvchi kafedra mudirlari va o'qituvchilarni protseduraning maqsadlari, uning mazmuni, muddati, ishonchli ma'lumotlarni taqdim etish uchun javobgarlik darajasi bilan tanishtirish; reyting shakllarini to'ldirish bo'yicha ko'rsatmalar yaratish va boshqalar.

Bu maqsadga dekanlar, kafedra mudirlari va baholash jarayonlarida ishtirok etuvchi boshqa shaxslarning malakasini oshirish dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish xizmat qiladi. Reytingni baholash jarayoni (tartibi) sifati asosan dekanlar va kafedra mudirlarining tayyorgarlik darajasi bilan belgilanadi. Ularni tayyorlashga ma'lum talablar qo'yiladi: reyting baholash tamoyillari va mazmunini o'zlashtirish; jamoadagi munosabatlar haqida aniq tasavvurni shakllantirish; o'zlari boshqarayotgan bo'linma faoliyatini takomillashtirish va o'z-o'zini takomillashtirish istagini shakllantirish, tarkibiy bo'linma boshlig'i uchun zarur bo'lgan shaxsiy va ishbilarmonlik kasbiy muhim fazilatlarni rivojlantirish.

Baholash tartibidan oldin malaka oshirish va qayta tayyorlash instituti, o'quv-uslubiy O'quv bo'limi yoki oliy o'quv yurtining malaka oshirishga mas'ul bo'lgan va pedagogik faoliyatni baholashda vakolatli boshqa bo'linmasi dekanlar, kafedra mudirlari va ularning zahirasi uchun maxsus treninglar o'tkazadi. O'qitish jarayonida baholash metodologiyasi va usullarini o'zlashtirish bilan bir qatorda, ularning kasbiy faoliyatining reytingi belgilanadi (baholash jarayonining o'zi bilan shug'ullanish, hissiy va baholash tajribasiga ega bo'lish uchun). Tarkibiy bo'linmalar rahbarlari universitetda professor-o'qituvchilar va kafedralar reytingini o'tkazishning maqsadi va asosiy tamoyillari, uni amalga oshirish tartibi va dasturi bilan tanishtiriladi. Universitet professor-o'qituvchilari faoliyati sifatini monitoring qilish tizimida ishlash uchun aniq ko'nikma va malakalar shakllantirilmoqda. Reytingni baholash natijalarini taqdim etish tartibini ishlab chiqish va reyting natijalarini sharhlashga, fakultet va kafedra professor-o'qituvchilari tarkibi sifatini oshirishga qaratilgan boshqaruv qarorlarini qabul qilishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimini rejalashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Pedagogik kadrlar kasbiy faoliyati sifatini reyting baholash to'g'risidagi nizom va uni amalga oshirish dasturini qabul qilish. O'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini reyting baholash to'g'risidagi nizom va uni amalga oshirish dasturi universitet ilmiy kengashi tomonidan ularning loyihalari fakultet va kafedralarda har tomonlama muhokama qilingandan, har tomonlama tahlil qilingandan so'ng qabul qilinadi. tavsiyalar va sharhlar, asosiy modelga tuzatishlar kiritish (agar kerak bo'lsa), bu ham ilgari ilmiy kengash, fakultet kengashlari va kafedralar yig'ilishlarida muhokama qilingan. Muhimi, nizom o'quv-uslubiy bo'lim mudiri universitetda reyting o'tkazish uchun barcha tashkiliy-uslubiy sharoitlar yaratilganligi, uning tartib-qoidalari zarur shart-sharoitlar bilan ta'minlanganligi to'g'risida xulosa bergan taqdiridagina ilmiy kengash tomonidan qabul qilinishi tavsiya etiladi. resurslar va universitet reytingga tayyor. Aks holda, tizim ishlamaydi yoki rasmiy ravishda ishlaydi, bu uning obro'sizlanishiga va raqiblar sonining ko'payishiga olib kelishi mumkin, bu allaqachon yetarli.

4. Universitet professor-o'qituvchilarining kasbiy faoliyati sifatiga reyting bahosini o'tkazish. O'qituvchilarning kasbiy faoliyatini baholash dasturi o'qituvchilarni baholash tartib-qoidalariga kiritishning bir qator bosqichlarini nazarda tutadi. Birinchi bosqichda universitet professor-o'qituvchilari reyting baholashning maqsadi va tartibi, nizomlari va kutilayotgan natijalar bilan keng tanishtiriladi. Ushbu bosqichda universitet ma'muriyati va o'qituvchilar o'rtasida o'zaro tushunishni o'rnatish, baholash holatida muqarrar ravishda yuzaga keladigan keskinlikni bartaraf etish juda muhimdir. Bunga quyidagi usullar yordam beradi:

- o'qituvchilarni tartib, texnologiya va reyting mezonlari bilan tanishtirish, ma'lumotlar kimlarga taqdim etilishi va ma'lumotlardan qanday foydalanish;
- barcha o'qituvchilar reyting varaqalarini qanday to'ldirish, kimga va qaysi muddatda topshirish kerakligi haqida aniq ma'lumot va ko'rsatmalar oladi.

Brifing davomida, shuningdek, reyting uchun mas'ul shaxslarni tanishtirish, muloqot va o'zaro aloqa usullarini aniqlashtirish kerak.

Baholash jarayonida o'qituvchining o'z xizmat vazifalariga, shaxsiy ish rejasiga hamda unga berilgan o'quv va boshqa topshiriqlarga muvofiq kasbiy vazifalarni bajarishi to'g'risida ishonchli ma'lumotlarni olish muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun kafedra mudiri o'qituvchidan reyting shakllarida ko'rsatilgan miqdoriy ko'rsatkichlarni tasdiqlash uchun materiallarni (testlar, ish dasturlari, nashrlar, patentlar, sertifikatlar va boshqalar) so'rashi mumkin.

Reytingni baholash ishtirokchilari bilan aloqa o'rnatish. Ushbu bosqichda har bir o'qituvchi kasbiy faoliyatni reyting baholashning shaxsiy natijalari bilan tanishishi mumkin. Kafedra mudiri o'qituvchini qiziqtirgan savollarga to'liq tushuntirishlar berishga va javob berishga majburdir. Fikr-mulohazalar o'qituvchini fikrlash, o'z-o'zini rivojlantirish va takomillashtirishga rag'batlantirish uchun ijobiy tarzda beriladi.

O'qituvchilarning kasbiy faoliyati sifatini baholash tartibining oxirgi bosqichini reyting natijalarini yig'ilishda muhokama qilish orqali yakunlash maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Toshkent sh., 2019-yil 8-oktabr, PF-5847-son.
2. Medatov Asilbek Abduvaliyevich. Online Performance Learning on E- Learning Systems. European Journal of Life Safety and Stability (EJLSS)/ ISSN 2660-9630. Volume 12, 2021.
3. Medatov Asilbek Abduvaliyevich. Maxmudov M.N. Uzun sonli arifmetika algoritmlari. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS: a collection scientific works of the International scientific conference (16 June, 2022) - Copenhagen: 2022, 141-149 pp.
4. Laura Goe, Ph.D. Courtney Bell, Ph.D. Approaches to evaluating teacher effectiveness. Washington, June 2008.
5. Baker, S.K., Gersten R. Teaching practice and the reading growth of first-grade English learners: Validation of an observation instrument. 2006.
6. D’Agostino, Welsh M.E. Instructional sensitivity of a state’s standards-based assessment. Educational Assessment. 2007.